

EVIDENSBASERAD PRAKTIK INOM SOCIALTJÄNSTEN

Förstärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården

BILAGA 5. REDOVISNING AV 2015 ÅRS ARBETE

Innehållsförteckning

Summering och slutsatser	4
Bakgrund och sammanhang	6
Föräldrastödssatsningen 2011-2015	6
Intern samverkan inom socialtjänsten som fortsatt utvecklingsarbete	6
Underlag för redovisningen av 2015 års arbete	7
Mall för länens rapporter 2015	7
Utvecklingsarbetet, processledarna och de regionala stödstrukturerna	9
Sexton län deltar i arbetet – varav två utan statliga medel	9
Kommunernas medverkan i utvecklingsarbetet	9
Processledarna stödjer utvecklingen på lokal nivå	10
De regionala stödstrukturerna och samverkan med andra utvecklingsarbeten	10
Långsiktigheten i utvecklingsarbetet	11
Utvecklingsarbetets mål och personalrörligheten	13
Länens mål med utvecklingsarbetet	13
Utvecklingsarbetet och personalrörligheten	13
Arbetet med de prioriterade frågorna	14
Kompetensutveckling	14
Fördjupningsutbildningar i förstärkt barn- och föräldraperspektiv	14
Andra utbildningar som att Föra barnen på tal, Beardslees familjeintervention, Barns rätt som anhöriga (BRA)	15
Utbildning av utbildare i Förstärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården via CAN	15
Övrigt	16
Implementering av rutiner för att upptäcka, utreda och följa upp barns och föräldrars stödbehov	16
Rapporterna innehåller också exempel på olika studier som genomförts som bidrar till ny kunskap	17
Barns och föräldrars brukarmedverkan	17
Samverkan mellan socialtjänstens missbruks- och beroendevård och den sociala barn- och ungdomsvården	18
Den nationella samordningen	20
SKL:s roll och utgångspunkter i utvecklingsarbetet	20
CAN:s roll i förvaltning av fördjupningsutbildning	20
Öppna jämförelser (ÖJ) en del i utvecklingsarbetet	21
Barns och ungdomars brukarmedverkan	21

Trygga barnens arbete i Söderköping	21
Föräldrars brukarmedverkan	22
Utbildning i metoder för att samtala med barn	23
Barns Rätt som Anhöriga i Kronoberg.....	23
Beardslees familjeintervention	23
Den nationella samrådsgruppen	24
Det nationella nätverket för Föräldrastödssatsningen	24
Kontaktuppgifter	24

Summering och slutsatser

Utvecklingsarbetet Förstärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården, här benämnt *Föräldrastödssatsningen*, bygger på en överenskommelse mellan regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Mellan 2011 och 2014 ingick Föräldrastödssatsningen som en del av utvecklingsarbetet i Kunskap till Praktik och under 2015 har satsningen ingått som en del av utvecklingsarbetet inom den sociala barn- och ungdomsvården, benämnt BoU-satsningen.

16 län rapporterar att de arbetar med utvecklingsområdet, varav två finansierar arbetet på egen hand. Några län har bedrivit arbetet på sparlåga på grund av flyktingsituationen. Majoriteten av processledarna har varit anställda vid ett kommunal- eller regionförbund. Ett par processledare har arbetat på heltid med området medan merparten har arbetat en mindre del. Det minskade statliga stödet samt att länen själva har prioriterat vilka utvecklingsområden man satsat på har påverkat utvecklingsarbetet och flera processledare har slutat eller fått andra uppdrag. Flera län har valt att inte avsätta någon resurs för arbetet utan istället låta det ingå i en annan tjänst, t ex som utvecklingsledare för missbruks- och beroendevården.

Föräldrastödssatsningen ingår i den regionala stödstrukturen och processledarna samverkar med övriga utvecklingsprojekt - främst med utvecklingsledarna i BoU-satsningen. Samverkan med landstingssidan beskrivs också som välutvecklad och enligt flertalet av återrapporterna är utvecklingsarbetet långsiktigt förankrat, samtidigt skriver flera att det är oklart med finansieringen för processledarna framöver.

Målsättningen med utvecklingsarbetet är att uppmärksamma familjeperspektivet vid utredning och planering av insatser inom både vuxenenheter och barn- och unga enheter, och i såväl kommuner som landsting. Flertalet län beskriver en rad strategiska aktiviteter för att nå målen och många beskriver att de har kommit en bra bit på väg. Flertalet län planerar också fortsatta aktiviteter, t ex utbildnings-satsningar, under 2016.

Det är imponerande med tanke på de förhållandevis små resurser man haft till förfogande och den hårt pressade barn- och ungdomsvården. Missbruksvården beskrivs som mer stabil.

En prioriterad fråga är ökad kunskap hos personal inom missbruks- och beroendevård om barns och föräldrars behov av stöd när föräldern har ett missbruk av alkohol eller narkotika. Årets arbete har varit inriktat på att fortsätta utbilda personal i missbruks- och beroendevård. I oktober 2015 hade 190 kommuner utbildat personal från missbruks- och beroendevård i den fördjupningsutbildning som SKL tagit fram tillsammans med en expertgrupp. Vidare har arbetet handlat om att utveckla metoder för att öka barn och föräldrars delaktighet samt att utveckla rutiner för att internt samordna socialtjänstens arbete i familjer med missbruk eller beroende. Samverkansrutinen blev i några fall svår att implementera på

grund av att kommunernas vuxenenheter inte varit motiverade att arbeta enligt rutinen. Barn- respektive vuxenheterna har haft olika syn på behovet av att arbeta med ett tydligt fokus på barnet.

Barns och föräldrars brukarmedverkan har varit en del av utvecklingsarbetet. Genom att SKL haft avtal med organisationerna Trygga Barnen och Maskros-föräldrar har brukares erfarenheter spridits via de nationella nätverksträffarna. Trygga Barnen och SKL har också spridit resultaten av arbetet vid en internationell konferens om anhöriga. Trygga Barnens erfarenhet är att kommunerna har svårt att nå barn med de stödinsatser som erbjuds och det behövs mer lyhördhet för barnens synpunkter.

Det regionala och lokala engagemanget är avgörande för att utvecklingsarbetet ska lyckas. SKL har en viktig roll att fånga upp och driva strategiskt viktiga frågor. Under året har SKL samlat processledarna i det nationella nätverket tre gånger. Frågor som har tagits upp i nätverket har lyfts vidare till Folkhälso-myndigheten och Socialstyrelser via den gemensamma nationella styrgruppen. Nya processledare har tillsammans med nya utvecklingsledare inom BoU-satsningen gått en tre-dagars processledarutbildning.

När arbetet inte längre är specifikt utpekat som utvecklingsområde är det viktigt att på såväl lokal som nationell nivå fortsätta arbeta för att integrera barn- och föräldraperspektivet i missbruks- och beroendevården respektive den sociala barn-och ungdomsvården.

Bakgrund och sammanhang

Föräldrastödssatsningen 2011-2015

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) träffade 2011 en överenskommelse med regeringen om att förstärka barn- och föräldraperspektivet i missbruks- och beroendevården, i fortsättningen benämnd Föräldrastödssatsningen. Regeringen har under fyra år (2011–2014) avsatt 12 miljoner kronor per år för att SKL ska kunna stödja huvudmännen i att utveckla dessa insatser. År 2015 blev satsningen en del av överenskommelsen om stöd till en evidensbaserad praktik och länen fick då själva möjlighet att prioritera mellan olika utvecklingsområden, men med minskade medel

Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten har haft ett regeringsuppdrag att utveckla insatser för barn som anhöriga. Socialstyrelsens huvuduppdrag är att genomföra lagstiftningen som ålägger hälso- och sjukvården att beakta barns behov av information, råd och stöd, 2g § HSL, det vill säga barn i familjer med missbruk, psykisk sjukdom eller psykisk funktionsnedsättning. I Socialstyrelsens uppdrag ingick också att tillsätta en styrgrupp i vilken Folkhälsomyndigheten och SKL deltagit för samordning av det nationella utvecklingsarbetet. Den samlade satsningen utgår från ANDT-strategin som riksdagen antog den 30 mars 2011. Strategin har gällt till och med 2015.

Sedan Kunskap till Praktik avslutades 2014 ingår Föräldrastödssatsningen i SKL:s utvecklingsarbete inom den sociala barn- och ungdomsvården, benämnd BoU-satsningen. Denna satsning bygger på en överenskommelse mellan regeringen och SKL från januari 2011; ”Stöd till en evidensbaserad praktik för god kvalitet inom socialtjänstens område”.

Utvecklingsarbetet är en del av de regionala samverkans- och stödstrukturerna till stöd för kunskapsutvecklingen. Målet är att de långsiktigt ska försörja det egna länet/ den egna regionen med ett praktiskt verksamhetsstöd och även utgöra en arena för politiska prioriteringar och strategier inom vård och omsorg. Stödstrukturerna ska skapa förutsättningar för en evidensbaserad praktik inom socialtjänsten och berörda delar av hälso- och sjukvården.

Intern samverkan inom socialtjänsten som fortsatt utvecklingsarbete

Inledningsvis var föräldrastödssatsningen helt inriktad på missbruks- och beroendevård. Men år 2013 påbörjades ett samarbetsprojekt mellan BoU-satsningen och tidigare Kunskap till Praktik, om förbättrad intern samverkan mellan socialtjänstens barn- och ungdomsvård respektive missbruks- och beroendevård. Grunden till det var att processledare i samband med implementering av nya rutiner uppmärksammade att förbättrad intern samordning inom socialtjänsten är en förutsättning för att barn och föräldrar ska få adekvat stöd.

Underlag för redovisningen av 2015 års arbete

Denna rapport omfattar en beskrivning av utvecklingsarbetet 2015, och kompletterar de tidigare delrapporter som lämnats till regeringen.

Det bygger på de återrapporter som inkom i februari 2016, inklusive de två län, **Västernorrland** och **Stockholm Nordväst**, som finansierat satsningen utan statliga medel men som ändå valt att redovisa årets arbete. Redovisningen bygger på vad länen faktiskt har valt att redovisa utifrån frågorna i mallen nedan.

Mall för länens rapporter 2015

I juni 2015 sändes en mall ut till länen för vad deras återrapporter skulle innehålla:

1. Mål och delmål

a) Vilka mål/delmål är uppsatta för det regionala utvecklingsarbetet?

b) Vilka mål/delmål har uppnåtts?

2. Regionala processledare:

a) Hur många processledare för förstärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården finns det i länet/delregionen?

b) I vilken omfattning arbetar processledaren/na med förstärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården?

c) Vilken/a anställningstider har processledaren/na? (fr.o.m. – t.o.m.)

3. Beskriv hur Förstärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården är en långsiktig en del av den regionala samverkans- och stödstrukturen? Om den inte är det, beskriv varför och vilka eventuella åtgärder som kommer att vidtas för att tillse att så sker.

4. Beskriv samverkan med andra utvecklingsarbeten av relevans för Förstärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården, exempelvis BoU-satsningen, fortsatt utveckling av missbruks- och beroendevården, t ex implementering av de nya nationella riktlinjerna, psykisk ohälsa/PRIO-satsningen, funktionshindersatsningen, länsstyrelsernas arbete med våld i nära relationer med flera.

5. Hur stor del av kommunerna i ert län/region har deltagit i utvecklingsarbetet? Har hälso- och sjukvården varit med? Vilka delar av hälso- och sjukvården? Har andra aktörer medverkat, exempelvis skola eller privata utförare. Beskriv hur.

6. Arbetet med de prioriterade frågorna och andra aktiviteter inom Förstärkt barn- och föräldraperspektiv under 2015. Vad har genomförts och hur när det gäller följande:

a) Kompetensutveckling

Genomfört fördjupningsutbildningen Förstärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården. Hur många har deltagit och från vilka kommuner/landsting kommer deltagarna?

Genomfört workshops med temat förstärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården

Genomfört annan kompetensutveckling, t ex utbildning i Föra barnen på tal, Beardslees familjeintervention, Barns rätt som anhängiga (BRA). Hur många har deltagit och från vilka kommuner/landsting?

Utbildat utbildare i Förstärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården via CAN? Om ja, hur många och hur har ni samordnat dessa utbildare?

Antal:

Samordning:

Annat. Beskriv vad.

b) Stöd till utveckling och implementering av rutiner för att på ett systematiskt sätt upptäcka, utreda och följa upp barns och föräldrars stödbehov inom missbruks- och beroendevården

Stöd till kartläggning av antal föräldrar och barn i missbruks- och beroendevård

Stöd till kartläggning av riktat *föräldrastöd* till föräldrar med beroendetillstånd eller *stödinsatser för barn* i familjer med beroendetillstånd

Stöd till utveckling av rutiner för att upptäcka, utreda och erbjuda insatser samt följa upp dessa när det gäller föräldrar med beroendetillstånd och deras barn, t ex genom spridning av checklisten

Annat. Beskriv vad.

c) Barns och föräldrars brukarmedverkan

Implementering av någon modell för barns eller föräldrars brukarmedverkan

Samverkan med någon brukarorganisation för att utveckla barns och föräldrars brukarmedverkan

Annat. Beskriv vad.

d) Samverkan mellan socialtjänstens missbruks- och beroendevård och den sociala barn- och ungdomsvården

Genomfört utbildningar för personal inom dessa områden gemensamt

Stöd till implementering av rutiner för att samverka i ärenden

Uppföljning av framtagna rutiner för att samverka i ärenden

Annat. Beskriv vad.

7. Har utvecklingsarbetet påverkats av den personrörlighet som rapporteras finnas inom den sociala barn- och ungdomsvården? Hur?

8. Övrigt att rapportera om satsningen på Förstärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården.

Utvecklingsarbetet, processledarna och de regionala stödstrukturerna

För länen har satsningen inneburit ett viktigt tillskott för att stödja implementeringen av ett barn- och föräldraperspektiv i de verksamheter som möter vuxna med missbruk eller beroende. I denna rapport benämnd *föräldrastödsatsningen*.

Sexton län deltar i arbetet – varav två utan statliga medel

Inför 2015 inventerades hur många län som hade för avsikt att fortsätta med processledare med uppdrag att stärka barn- och föräldraperspektivet i missbruks- och beroendevården. När länens planer inkom till SKL uppgav 17 län att de planerade att fortsätta med föräldrastödsatsningen.

I praktiken kom dock 14 län att använda utvecklingsmedel föräldrastödsatsningen. Ytterligare två län har själva fortsatt finansiera området utan statliga medel. Fem län har valt att inte fortsätta arbeta vidare med utvecklingsarbetet.

I **Stockholms län** har FoU Väst fortsatt att prioritera dessa frågor men med egna medel. De har deltagit i de nätverksträffar som SKL anordnat. Även Beroendecentrum i Stockholm har deltagit genom att utbilda utbildare via den utbildning som Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) genomfört på uppdrag av SKL.

Västernorrland har fortsatt arbeta med frågorna utan statliga medel.

Gotlands planerade utvecklingsarbete men det fick läggas på is under 2015 på grund av den pressade arbetssituationen med mottagande av ensamkommande barn. Arbetet ska återupptas i mitten av 2016. Andra län beskriver att arbetet gått på sparlåga sedan hösten, men man har valt att fortsätta delta i utbildningar och nätverksträffar, t ex **Blekinge** och **Kalmar**.

Jämtland, Västmanland, Västra Götaland, Örebro och **Östergötland** valde att inte prioritera satsningen och har därför inte haft någon processledare under 2015.

Kommunernas medverkan i utvecklingsarbetet

Kommunerna har deltagit i utvecklingsarbetet i varierande grad, i **Kronoberg** medverkade samtliga åtta kommuner, i **Skåne** med sina 33 kommuner medverkade 20 kommuner. I merparten av länen har två-tre kommuner deltagit aktivt med avsikten att fler kommuner ska engageras.

Arbetet med förstärkt barn- och föräldraperspektiv tog först fäste i en av länets kommuner, Vetlanda. Deras utvecklingsarbete har sedan fått inspirera och sprida sig till fler kommuner i länet. I dagsläget är ytterligare fem kommuner

inblandade på något sätt, men har kommit olika långt. Förhoppningen är dock att alla länets kommuner ska arbeta mer med dessa frågor. En del små kommuner ser inte behovet som lika stort då deras organisationer inte skapar de barriärer mellan områdena som finns i de flesta kommuner. Av de utbildare som utbildats i länet kommer en från en privat aktör, samma aktör som har uppdraget att erbjuda familjerådgivning i länet (Jönköping)

Processledarna stödjer utvecklingen på lokal nivå

Processledarna inledde sitt arbete 2012, då nära nog alla län deltog.

Färre län har under 2015 använt statliga medel till utvecklingsområdet men som beskrivs ovan fortsätter några län arbetet utan statliga medel.

Av återrapporterna framgår att vissa län valt att fördela arbetet på flera process/utvecklingsledare och låtit det ingå som en del i andra satsningar. I flera län arbetar processledarna delvis med uppdraget men utan att någon procentsats finns angiven, vilket gjort det svårt att planera arbetet. Antalet processledare är därmed ett osäkert mått på tilldelning av resurser för uppdraget.

Processledarna är i allmänhet visstidsanställda ett år i taget, men flera processledare har detta uppdrag som en del i ett långsiktigt förankrat utvecklingsarbete och har därmed tillsvidareanställningar. Flera av processledarna har dock uttryckt oro inför kortsiktigheten i satsningen och också för sina anställningar. Av de processledare som varit med från starten 2012 finns två kvar. Det sena beskedet om ny överenskommelse för 2015 bidrog till osäkerheten

De regionala samverkans- och stödstrukturernas uppbyggnad och placering varierar i landet vilket också speglar var processledarna har sin anställning. Majoriteten tillhör ett kommunal- eller regionförbund alternativt en FoU-miljö.

De regionala stödstrukturerna och samverkan med andra utvecklingsarbeten

Processledarna för föräldrastöd ingår idag i den regionala stödstrukturen och de är vanligtvis samlokaliserade på länsplanet och samarbetar med övriga utvecklingsledare i de olika frågorna på länsplanet. Främst har processledarna samarbetat med utvecklingsledarna för BoU-satsningen och funktionshindersatsningen. Samarbetet med hälso- och sjukvården, PRIO-satsningen och länsstyrelsens arbete med våld i nära relationer nämns också av flera län.

I **Kronoberg** är utvecklingsledarna för BoU-satsningen och funktionshindersatsningen samt processledarna för utveckling av missbruks- och beroendevården samt det förstärkta barn- och föräldraperspektivet anställda på samma avdelning Folkhälsa och social utveckling på Region Kronoberg (3 tjänster) vilket skapar bra förutsättningar för samverkan. På avdelningen samordnas arbetet med implementering av de nya nationella missbruksriktlinjerna. PRIO-satsningen samordnas av ledningsgruppen för länets hälso- och sjukvård och socialtjänst där ordförande- och sekreterarskapet ligger på avdelningen Folkhälsa och social utveckling.

Andra exempel på samverkan beskriver man i **Gävleborgs** län där utvecklingsledarna för Föräldrastöd-, BoU- och funktionshinderssatsningarna bl.a. ordnat en gemensam länskonferens kring barns delaktighet.

I **Halland** har länets stödgruppsverksamheter för barn i missbruksmiljö, barn till föräldrar med psykisk sjukdom respektive barn som bevittnat/utsatts för våld träffats regelbundet inom ramen för denna samverkan. Samverkan sker även löpande med Brukarrådet Halland (missbruk och beroende).

I **Norrbottnen** finns ett nära samarbete med Länsstyrelsen och landstinget i länet, man har t.ex. tillsammans anordnat en välbesökt konferensdag om föräldrastöd. I SAM-projektet, ett landstingsprojekt för tidiga insatser för barn och ungas psykiska hälsa är föräldrastöd en del. Vid IFO-stämman som hölls under två dagar redovisade IFO-verksamheterna sina utvecklingsarbeten, bl.a. föräldrastödssatsningen. Syftet var att kommunerna delade med sig av sina erfarenheter och att uppmuntra samverkan såväl inom kommunen som mellan kommunerna. Vidare har processledaren har erbjudit stöd till nätverket för chefer inom den sociala barn- och ungdomsvården. Intresset finns för frågan men har varit svalt på grund av den ansträngda arbetssituationen inom den sociala barn- och ungdomsvården.

I **Uppsala län** samverkar man med Uppsala universitet och UFOLD (Forum för forskning om läkemedels- och drogberoende) genom seminarier, dialoger, föreläsningar och workshops. Eftersom processledaren har arbetat med olika aktiviteterna, som intern samverkan inom socialtjänstens barn- och missbruksenheter (SOFIA-modellen) och en forskningscirkel, Barn i Missbruksmiljöer, parallellt har det inneburit många samordningsvinster. De olika aktiviteterna har berikat varandra. Bland annat har personer som gått fördjupningsutbildningarna även deltagit i forskningscirkeln, vilket har lett till fler länkar mellan de olika utvecklingsprojekten. Detta gör arbetet mer hållbart på sikt och ett påtagligt resultat är arbetssättet SOFIA-modellen.

Långsiktigheten i utvecklingsarbetet

De flesta rapporter beskriver att arbetet är långsiktigt förankrat i den regionala samverkans- och stödstrukturen.

Västernorrland som driver frågorna på egen hand har tagit fram en länsöverenskommelse inom området missbruk och beroende där barn är en av de målgrupper som särskilt lyfts fram. I **Jönköpings län** finns ett beslut att anta en långsiktig plan för den regionala stödstrukturen. Förstärkt barn- och föräldraperspektiv har varit en del av stödstrukturen sedan 2012.

Jönköpings län har under 2015 också startat ytterligare ett projekt inom samma område, FIFA (Förebyggande Insatser i FAMiljer med missbruk). Arbetet inom FIFA kommer till en början att vända sig till tre av länets kommuner, Eksjö, Vetlanda och Värnamo. Syftet är att implementera ett familjeorienterat arbetssätt inom missbruksvården i samverkan med barn- och ungdomsvården.

Halland, Kronoberg och Uppsala län rapporterar att arbetet med föräldrastöd kommer att pågå fortsatt som en långsiktig del inom den regionala samverkans- och stödstrukturen.

Förstärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården är en långsiktig del av den regionala samverkans- och stödstrukturen. Den är inskriven i FoU-stöds handlingsplan för 2016 och är antagen av socialchefer och landstinget. Man värnar om satsningen i länet. (Uppsala)

Förstärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården är en långsiktig del av den regionala samverkans- och stödstrukturen i **Sörmland** genom att:

Kompetens finns till att erbjuda fördjupningsutbildning och workshopsdagar vid efterfrågan.

Samarbete finns med BoU-satsningen och detta kan komma att fortsätta/utvecklas vidare utifrån de behov och förutsättningar som finns och hur efterfrågan ser ut.

Den regionala samverkans- och stödstrukturen omfattar allt inom socialtjänsten, inget område exkluderas men kan ha olika fokus beroende på hur omvärldsfaktorer och efterfrågan ser/kommer att se ut. Nya kunskapsstöd och framtida överenskommelse har också betydelse för detta.

Västerbotten kommer att göra en kartläggning av läget i länet för att kunna planera för ett fortsatt arbete med att hålla familjeperspektivet (barn- och föräldraperspektiv) aktuellt inom alla delar av det sociala arbetet, inte minst missbruksområdet.

I **Värmland** kommer föräldraperspektivet in kontinuerligt i samband med implementeringen av BBIC. I ärenden som rör föräldrar med risk-missbruk och beroende blir det naturligt att prata om hur samarbetet med vuxenheten ska se ut.

I **Dalarna** menar man att en utmaning framåt är att hålla frågan aktuell när arbetet inte samordnas nationellt och att det inte heller är specifikt utpekat som ett prioriterat område. Under året har en träff anordnas med några av de som tidigare hade uppdrag som lokala processledare, för flertalet var det inte längre självklart att vara en motor för arbetet på lokal nivå. Tanken är dock att de regionala nätverken ger stöd för fortsatt utvecklingsarbete, de regionala utvecklingsgrupperna barn/unga respektive missbruk/beroende har området barn och föräldraperspektiv vid missbruk och beroende med på sin handlingsplan för 2016-2017.

Utvecklingsarbetets mål och personalrörligheten

Länens mål med utvecklingsarbetet

Flera län beskriver de övergripande målen på likartat sätt, det handlar om att utveckla ett förstärkt barn- och föräldraperspektiv inom socialtjänst och hälso- och sjukvård, och vilka aktiviteter som behövs för att åstadkomma det.

Att all personal inom missbruks- och beroendevården, kommun och landsting, erövrar kunskap om och förståelse för betydelsen av att i arbetet ha ett barn- och föräldraperspektiv samt utvecklar verktyg för hur de i arbetet med föräldrars missbruk och beroende kan ge stöd i föräldraskapet och även till barnen. (Uppsala)

När föräldrar har missbruk eller beroendeproblematik uppmärksammas familjeperspektivet vid utredning och planering av insatser inom både vuxenenheter och barn- och unga enheter. (Värmland)

Utvecklingsarbetet och personalrörligheten

Alla utom ett par län skriver att utvecklingsarbetet påverkats av personalrörligheten.

Flertalet län menar att den uppkomna situationen med många ensamkommande barn under hösten 2015 har inneburit att barn och familj inom socialtjänsten inte har kunnat prioritera kompetensutveckling och att det är svårarbetat när personal (både handläggare och chefer) byts ut i stor omfattning. Om för många slutar och verksamheten har fullt upp med att klara sin basverksamhet minskar engagemanget för utvecklingsarbete hos kvarvarande personal. Det har inneburit att utvecklingsarbetet tappat fart samt att det varit svårt att intressera kommuner för tidskrävande och långsiktigt arbete.

Så här skriver dock några län som inte påverkats av personalomsättningen:

Utvecklingsarbetet har inte påverkats av den personalomsättning som varit inom barn- och ungdomsvården. I båda kommunerna har personalgrupperna varit stabil under projektiden. Det som däremot påverkat utvecklingsarbetet är bristande motivation och ledning från vuxenheterna. (Värmland)

Trots hög personalomsättning och en i övrigt svår arbetssituation inom BoU har utbildningarna prioriterats av cheferna. Utöver SOFIA har även en arbetsgrupp med personal från respektive enheter inom socialtjänsten påbörjat en dialog för samsyn och ökad samverkan. (Uppsala)

Arbetet med de prioriterade frågorna

Kompetensutveckling

Fördjupningsutbildningar i förstärkt barn- och föräldraperspektiv

Ungefär hälften av länen rapporterar att man under året har haft fördjupningsutbildningar, upplägget har varierat, i vissa kommuner har berörda verksamheter inom landstinget deltagit i andra har fokus bara legat på verksamheter inom socialtjänsten. (**Jönköping, Uppsala, Kronoberg, Dalarna, Skåne, Halland, Värmland**)

Via Öppna Jämförelser (ÖJ) går att få fram Hur stor andel av länets kommuner som genomfört utbildningar.

I resultat för ÖJ 2015 visar det sig att sju kommuner i länet genomfört fördjupningsutbildning, (Dalarna)

I **Skåne** har man utvecklat en modell kallad ”Familjeperspektiv i socialtjänst”. Utbildningen utgår från den modell som genomförts för förstärkt barn- och föräldraperspektiv inom missbruks- och beroendevården. Modellen innefattar inledande obligatoriska planeringsmöten, fyra dagar med utbildning samt uppföljande möten. Utbildningen riktar sig till personal inom kommuner, hälso- och sjukvård, lokala brukarorganisationer och övriga berörda inom området missbruk och beroende samt barn och unga. Under utbildningen kommer gemensamma rutiner för en bättre samverkan och ett utökat stöd till barn och föräldrar att tas fram. I Skåne har man under 2015 utbildat deltagare från tre kommuner och fyra HVB-hem med inriktning på missbruk/beroende och samsjuklighet inom Humana. Utvecklingsprogrammet innehåller både utbildning i form av föreläsningar, workshops, att ta fram rutiner och fördjupningsutbildningar i samtalstekniker.

Halland har planerat en gemensam utbildningssatsning mellan socialtjänstens sociala barn-och ungdomsvård och missbruks-och beroendevården, som bygger på Region Skånes modell (se ovan) Utbildningen kommer att genomföras i respektive kommun (sex kommuner) och i samverkan med hälso- och sjukvård och andra berörda aktörer. Aktörer inom respektive kommun planerar tillsammans med kontrakterad utbildare från Region Skåne hur arbetet ska läggas upp för att nå optimal effekt lokalt. Planeringsarbetet har gjorts under 2015 och utbildningsdagarna kommer att genomföras under 2016 i respektive kommun.

I Karlstad (**Värmland**) har man genomfört studiecirkeln ”Familjer i missbruk” vid arbetsplatsträffar. Studiecirkeln bygger på SKL:s fördjupningskurs, samt webbföreläsningar som finns att tillgå via NkA:s webbplats. I Hagfors och Årjäng har man genomfört fördjupningskursen under 2013/2014.

Samtliga län skriver att efterfrågan på ytterligare utbildningar 2016 finns.

Andra utbildningar som att Föra barnen på tal, Beardslees familjeintervention, Barns rätt som anhöriga (BRA)

BRA-samtal är en modell för att erbjuda information, råd och stöd med utgångspunkt i barnets rättigheter. BRA är en modell som riktar sig till barn 7-18 år och deras föräldrar. Modellen ska hjälpa personal inom hälso- och sjukvården att förverkliga intentionerna i 2 g § HSL intentioner. www.allmannabarnhuset.se

Av länens rapporter framgår att **Kronoberg** har ett utvecklingsarbete i BRAsamtal med stöd av Allmänna Barnhuset och att 50 deltagare från samtliga kommuner och Region Kronoberg deltagit i utbildningen. Utbildning av utbildare kommer att ske 2016. Efterfrågan på ytterligare utbildningar finns. Från **Jönköpings** län har en person utbildats i Bra-samtal för att få en uppfattning om det är ett lämpligt arbetssätt att implementera vidare i länet.

Föra barn på tal är en modell som har sin grund i förståelsen av hur den psykiska ohälsan påverkar föräldraskapet och barnen, samt kunskapen om hur viktigt det är att föräldern kan stödja barnets och tonåringens utveckling. Syftet med metoden är att stärka föräldraskapet och stödja barnens utveckling. www.anhoriga.se

Avdelningen för missbruksvård i Växjö kommun/**Kronoberg** utbildar under 2016 samtliga medarbetare i *Föra barn på tal*. I **Västerbotten** har man utbildat i modellen inom ramen för forskningsprojektet, och utbildning sker fortlöpande inom landstinget, i **Stockholm Nordväst** har flera verksamheter inom delregionen haft möjlighet att skicka sina handledare på utbildningen. Stockholm Nordväst har inventerat antalet utbildare och användningen av metoden i delregionens kommuner. Kartläggningen har sammanställts och socialchefgruppen i delregionen ska nu ta ställning till det fortsatta arbetet.

Beardslees familjeintervention Insatsen vänder sig till familjer där en förälder lider av depression. Syftet är att få familjen att fungera bättre och att förebygga depression hos barnen. Målgrupp: familjer med barn (8–15 år) där en förälder behandlas för depression. www.socialstyrelsen.se

Inom landstinget i **Västerbotten** sker fortlöpande kompetensutveckling i form av utbildning/handledning Beardslees familjeintervention, **Västernorrland** har genomfört Beardslees familjeintervention tillsammans med länskliniken.

I **Kronoberg** ska ett par personer från Älmhults kommun genomgå Ersta Sköndals gruppledarutbildning för barn och unga

Utbildning av utbildare i Förstärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården via CAN

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) har på uppdrag av SKL utbildat utbildare i Förstärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården. Av länens rapporter framgår att nära nog samtliga län utbildat en eller flera utbildare.

Flera av processledarna rapporterar att de fortsatt kommer att stödja samordningen av utbildningen. I några län har utvecklingsledaren BoU gått utbildningen, i **Blekinge** har båda utvecklingsledarna BoU gått för att garantera långsiktig samordning och utbildningsplanering. I **Jönköpings län** har utbildningen samordnats från FoUrum och en gemensam plan för spridning har lagts upp. Utbildarna har träffats vid några tillfällen under året för att arbeta fram planen.

Övrigt

Flera län rapporterar att man haft workshops och temadagar. Exempelvis hade **Sörmland/Torshälla** en sådan dag, som planerades tillsammans med ledningsgrupp/chef. Cirka 25 personer från IFO i Torshälla deltog. I **Värmland**

har man genomfört två workshops med fokus på familjer där någon har alkohol-/drogproblem har genomförts för sammanlagt 250 deltagare. I **Halland** har ett dialogmöte genomförts för länets stödgruppsverksamheter och deras remitter, där bland annat utvärderingar, metoder för samtal med barn samt teater med dramatiserade scener presenterades.

Implementering av rutiner för att upptäcka, utreda och följa upp barns och föräldrars stödbehov

I **Dalarna** har man arbetat med att utveckla och implementera rutiner och arbetsätt för att upptäcka, utreda och följa upp behov hos barn och föräldrar. De fem kommuner som deltagit i arbetet har kommit olika långt i detta, men man är överens om att utvecklingsarbetet bidragit till att man i högre utsträckning upptäcker behov hos både barn och föräldrar och ger samordnade insatser. Utvecklingsledaren och processledaren har också deltagit vid möten inom landstingets verksamheter inom kvinnokliniken och gett stöd i deras arbete med ett vårdprogram vid missbruk/beroende i samband med graviditet. I Dalarna pågår ett utvecklingsarbete i det s.k. LOB¹-projektet i länet, där barn- och föräldraperspektivet varit levande, bland annat för att säkerställa att barn som lever runt personer som omhändertags enligt LOB uppmärksammas för en skyddsbedömning och eventuellt stöd.

Under året har arbetet i **Jönköpings län/Vetlanda kommun** fortsatt att följas, och lärdomar sprids kontinuerligt till övriga kommuner. Fortsatt utveckling av arbetet har gjorts i det nya projektet FIFA. **Kronoberg** stödjer implementeringsarbetet i länets kommuner och inom den egna organisationen.

En gemensam checklista sprids till samtliga kommuner i samband med kommunbesök och i samband med utbildningsdagar, workshops och i samband med de informationstillfällen som processledarna varit inbjudna till (**Sörmland, Kronoberg**).

¹ LOB, lagen om omhändertagande av berusad person

Rapporterna innehåller också exempel på olika studier som genomförts som bidrar till ny kunskap.

Region **Kronoberg** ingår i en implementeringsstudie gällande BRA-samtal som leds av professor Maria Eriksson, Mälardalens högskola.

Inom FoU Välfärd i **Västerbotten** är beroende och missbruk ett fokuserat område. Bland annat har en rapport skrivits om den lokala kulturen av GBL-missbruk (Gamma-butyrolakton) som funnits i en av länets kommuner. Rapporten redovisar erfarenheter och upplevelser bland droganvändare och föräldrar. 2014 kom rapporten: "Barns och föräldrars behov av stöd i familjer med missbruk" som är en intervjustudie med föräldrar och personal inom missbruks- och beroendevården i tre av länets kommuner. Rapporterna sprids i länet och resultatet delges även vid konferenser och seminarier. Hur resultatet tillvaratas i utvecklingsarbetet är respektive socialtjänsts ansvar.

I **Uppsala län** har man erbjudit implementeringsstöd genom forskningscirkeln under 10 cirkelträffar. Fem kommuner i länet deltog i cirkeln. Vidare genomförde FoU-stöd tillsammans med Uppsala Universitet slutkonferensen av forsknings- och utvecklingsprojektet BIM (Barn i missbruksmiljöer²) med ca 240 deltagare. Dagen riktade sig till personal inom kommun och landsting och var samtidigt en fördjupningsdag om familjeperspektiv inom missbruks- och beroendevård. Slutkonferensen blev även startskottet för det nya forsknings- och utvecklingsprojektet Skol-BiM som tillkommit utifrån erfarenheterna från BIM och som har fokus på skolans stöd till barn i missbruksmiljöer.

Utvecklingsledaren inom Barn- och unga satsningen i **Halland**, har utvärderat länets stödgruppsverksamheter i masteruppsatsen "Vuxna ser barnen i sista sekunden", Göteborgs universitet Fokus har varit sekundärprevention för barn med föräldrar med missbruk/beroende, psykisk ohälsa och/eller våld i nära relation.

Skåne skriver att när det gäller att ta fram och implementera rutiner för att systematiskt upptäcka och utreda stödbehov för barn och föräldrar förutsätter det kompetensutveckling, delaktighet från barn och föräldrar och samverkan mellan socialtjänstens missbruks- och beroendevård och den sociala barn- och ungdomsvården. Såsom många kommuner är organiserade förutsätter det även att de som arbetar med ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsinsatser är involverade i denna samverkan.

Barns och föräldrars brukarmedverkan

FoU Välfärd i **Västerbotten** har på uppdrag av Länsstyrelsen tagit fram en länsövergripande modell för systematisk uppföljning av mottagandet av ensamkommande barn. De ensamkommande barnens åsikter och upplevelser av mottagandet är en bärande aspekt i modellen och en särskild brukarenkät har utvecklats. Vidare har FoU Välfärd under hösten arbetat för att erbjuda ett antal forskningscirkelrör rörande barns brukarmedverkan. Forskningscirkelarna kommer igång

² Rapporten kan laddas ner från: www.regionuppsala.se

tidigt under våren 2016. Man samarbetar med Rädda Barnen när det gäller uppföljningsmodellen för ensamkommande barn.

Brukarrådet³ i **Halland** har de senaste åren genomfört fyra brukarstyrda brukarrevisioner, varav en på Ungbo i Halmstad med ungdomar som revisorer. Under 2015 har Brukarrådet beslutat att uppmärksamma familjeperspektivet inom missbruks- och beroendevården. Representanter från Brukarrådet deltar är representerade i ett flertal arbetsgrupper inom ramen för det länsgemensamma utvecklingsarbetet av missbruks- och beroendevården. Några av de brukarrevisorer som genomförde den brukarstyrda brukarrevisionen på Ungbo planerar att starta ett brukarråd för unga. Ett samarbete har inletts med för att spela in en film på temat utanförskap i samverkan med studieförbundet NBV, och länssamordnaren på Länsstyrelsen i Halland för Våld i nära relationer.

Jönköping Inom missbruksvården i länet finns ett väl utvecklat arbete med brukarstyrda brukarrevisioner. Inom barn- och ungdomsvården har några kommuner under året börjat arbeta med SKL:s brukarenkät och med Västernorrlandsmodellen. En kommun har också prövat brukarstyrd brukarrevision inom barn- och ungdomsvården. Under året har FoUrum arbetat med en kartläggning och en rapport om brukarmedverkan inom socialtjänstens område för hela länet.

I **Dalarna** finns det ett gemensamt uppdrag att utveckla brukarmedverkan inom alla områden inom den regionala samverkans- och stödstrukturen. För barnområdet ligger implementering av Västernorrlandsmodellen i pipeline.

Implementering av BRA-samtal i **Kronoberg** har bidragit till att barn blir mer delaktiga. I Kronoberg har ett brukarråd arbetat under 2015, osäkerhet finns när det gäller rådets fortsatta arbete.

Samverkan mellan socialtjänstens missbruks- och beroendevård och den sociala barn- och ungdomsvården

Samverkansprojektet inom socialtjänsten har pågått sedan 2013. Erfarenheterna visar att arbetet utvecklats men även på svårigheter, som t.ex. olika syn på tydliggörandet av barnen, problem kring sekretessfrågor m.m.

Fem kommuner i **Dalarna** har under 2015 fortsatt att utveckla samverkan inom socialtjänsten för ökat barn- och föräldraperspektiv vid missbruk och beroende. Kommunerna har träffats i nätverk för att få input och stödja varandra i utvecklingsarbetet.⁴

I **Jönköpings län** har det under året genomförts gemensamma utbildningar i några kommuner. Ytterligare kommuner har påbörjat ett gemensamt arbete inom

³ Brukarrådet **Halland** (missbruk och beroende) bildades 2011 som ett nätverk av länets brukarorganisationer på området Missbruk och beroende. Utvecklingsmedel från Kunskap till praktik har använts för att stödja Brukarrådets utveckling.

⁴ Två av kommunerna har varit involverade i Örebro universitets uppföljning av föräldrar och barn om hur ökad samverkan påverkar det stöd som ges. På grund av olika omständigheter har uppföljningen inte kunnat genomföras i den omfattning som var planerad. Utvecklingsledaren och processledaren har också varit medforskare i detta arbete.

projektet FIFA. I **Kronoberg** (Växjö och Ljungby kommuner) pågår ett implementeringsarbete som bl.a. syftar till att stärka samarbetet. Länets andra kommuner har erbjudits och kommer fortsatt 2016 erbjudas specifikt implementeringsstöd.

I **Gävleborgs län** arrangerades under året en gemensam inspirationsdag för barns delaktighet tillsammans med den sociala barn- och ungdomsvården och funktionshinderområdet. Gävle kommuns socialtjänst kommer att återuppta arbetet med den utarbetade samverkansrutinen när en pågående omorganisationen är genomförd.

I **Uppsala** kommun har processledaren för Föräldrastödssatsningen tillsammans med regional utvecklingsledare inom BoU lett processen med att utveckla samverkan mellan de som arbetar med vuxna med missbruk och de som arbetar inom den sociala barnvården. Som ett resultat av den forskningscirkel som ingick i FoU-projektet BIM (intervjustudie med barn, unga och föräldrar i missbruksmiljöer) utvecklades en modell för samverkan och insatser i ett tidigt skede, SOFIA-modellen. Den testades under hösten i Uppsala kommun 2015 för att sedan implementeras under 2016. För att SOFIA ska bli en över tid hållbar struktur tillskapades en samordnartjänst, 0,5.

I **Värmland** har kommunerna Årjäng och Hagfors arbetat med att fastställa och följa upp en samverkansrutin för ärenden som rör föräldrar med missbruks- eller beroendeproblematik. Samverkansrutinen innebär att handläggare vid barn- och unga enheterna, handläggare vid vuxenheterna samt utförare inom Öppenvården, ska samarbeta och komplettera varandras kompetenser. Rutinen rör ärenden som antingen aktualiserats via anmälan om att barn misstänks fara illa eller via förälders kontakt med vuxenhet och Öppenvård. Samverkansrutinen har varit svår att implementera på grund av att de båda kommunernas vuxenheter inte varit motiverade att arbeta enligt rutinen. Barn- respektive vuxenheterna har haft olika syn på behovet av att arbeta med ett tydligt fokus på barnet.

Detta har inneburit att det inte har gått att följa upp hur rutinen har fungerat eller underlättat för samarbete. Få ärenden har varit aktuella i de båda enheterna, trots att handläggare vid barn- och unga enheterna sett behov av samarbete i fler ärenden. Eftersom det inte har gått att följa upp hur rutinen fungerat har det inte heller gått att jobba med spridning av rutinen i länet. En dag anordnades dock i Karlstad kommun där rutinen gicks igenom och där även Tyresö kommun var inbjudna för att prata om deras arbete (med liknande rutin). Det är i nuläget oklart om och på vilket sätt det arbetet kommer att fortsätta.

Den nationella samordningen

SKL:s roll och utgångspunkter i utvecklingsarbetet

2015 års arbete har till stora delar handlat om att följa upp utvecklingsarbetet i dialog med länen och kommunerna via utvecklingsledarna och stödja utvecklingsledarna i att skapa långsiktighet i länens fortsatta arbete. Utvecklingsarbetet måste vara lokalt efterfrågat för att nödvändiga förändringar ska kunna åstadkommas. Därför är viktigt att stödja och fånga upp det lokala engagemanget och erfarenheterna i utvecklingsarbetet.

En del i den nationella samordningen handlar om att med hjälp av utvecklingsledarna ta fram nationella underlag, som belyser problem och förbättringsområden. Ett exempel är användningen av Öppna Jämförelser när det gäller rutiner för samordning mellan missbruks- och beroendevård och den sociala barn- och ungdomsvården samt stöd till barn som anhöriga.

SKL:s roll innebär att identifiera strategiskt viktiga frågor som det finns effektivitets- och samordningsvinster att driva samlat, ”Alla ska inte behöva uppfinna hjulet”. En viktig del i arbetet handlar om att synliggöra och driva de frågor som länen/kommunerna inte kan lösa själva och att föra fram behovet av nationellt stöd.

SKL har en aktiv roll och har lyft de frågor som processledare har tagit upp i den nationella styrgruppen för barn i familjer med missbruk mm. Genom att den nationella processledaren deltagit i sammankomster för de utvecklingsregioner och landsting som Nationellt kompetenscentrum för anhöriga (Nka) har arbetat med har de problem som processledarna identifierat kunnat lyftas samt goda exempel på lösningar också kunnat spridas.

CAN:s roll i förvaltning av fördjupningsutbildning

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) har genom avtal med SKL åtagit sig att förvalta och låna ut de av ”Kunskap till Praktik” inspelade filmer i sju fördjupningskurser med tillhörande studiehandledningar. Filmerna är katalogiserade och går att hitta både på CAN:s hemsida och i biblioteks databasen Alcona.

SKL har under året haft möjlighet att sprida information om föräldrastödssatsningen inom missbruks- och beroendevården via CAN:s månatliga nyhetsbrev.

Under 2015 har två utbildningsinsatser genomförts för att utbilda utbildare i förstärkt barn- och familjeperspektiv inom missbruks- och beroendevården. Utbildningarna planerades tillsammans med en grupp erfarna processledare och 43 utbildare utbildades.

Tillfälle 1 genomfördes i slutet av maj och var en tvådagars konferens. Innehållet i kursen var dels föreläsningar och dialog med några av föreläsarna från de filmer som Kunskap till Praktik producerat. Syftet var att deltagarna skulle få möjlighet att diskutera med föreläsarna om svårigheter de mött i diskussioner kring temat.

Den andra delen av kurstillfälle 1 handlade om inläringstekniker och pedagogik för utläring. Deltagarna fick arbeta med konkreta övningar kring kursupplägg.

Tillfälle 2 var en uppföljningsdag. Efter önskemål från deltagarna ägnades dagen mestadels åt pedagogiska övningar. Deltagarna fick också en hemuppgift inför uppföljningsdagen. En mycket uppskattad extern föreläsning genomfördes under uppföljningsdagen av Lade BehandlingsSenter från Norge som arbetat länge med familjeperspektivet.

CAN har åtagit sig att under 2016 genomföra ytterligare en uppföljningsdag för de utbildare som utbildats.

Under året har SKL tillsammans med CAN och Socialstyrelsen uppdaterat fördjupningsutbildningen. Erfarenheterna från utbildarna och processledarna i länen har visat att många upplever de befintliga filmerna som för långa och för många. Tre nya filmer har spelats in, finansierade av Socialstyrelsen, några har klippts ner till kortare filmer och en ny studiehandledning har producerats. I den nya studiehandledningen har mer fokus lagts på samordning mellan den sociala barn- och ungdomsvården och missbruks- och beroendevården. Mindre fokus har lagts på metoder då det fortfarande saknas forskning om effektiva metoder inom området. CAN har åtagit sig att tillgängliggöra det nya omarbetade materialet. SKL och CAN har fortsatt kontakt angående stöd till de utbildade utbildarna och förvaltning av studiematerialet.

Öppna jämförelser (ÖJ) en del i utvecklingsarbetet

En viktig del i att följa utvecklingen när det gäller stöd till barn och föräldrar med missbruk samt intern samverkan inom socialtjänsten är ÖJ. Det har i andra utvecklingsarbeten visat sig att trots att kommunernas deltagande i ÖJ är högt är det få som har använt sig av resultaten i förbättringsarbeten. För att stödja användningen av ÖJ i verksamhetsutveckling har den nationella projektledningen via nätverks-träffar för processledare sammanställt resultat kopplade till ett barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården och diskuterat dessa med processledarna. SKL:s handläggare har också deltagit i seminarier i länen där resultat från ÖJ har redovisats och diskuterats och har då särskilt lyft resultat som rör barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården.

Barns och ungdomars brukarmedverkan

Trygga barnens arbete i Söderköping

SKL har under 2015 haft ett avtal med Stiftelsen Trygga barnen⁵ där målen för arbetet har varit att:

- följa upp och ge stöd till barnverksamheter i någon/några mindre kommuner där det ibland är svårt att rekrytera barn till verksamheterna
- hjälpa till med hur man kan prata med barn och familjer

⁵ Stiftelsen Trygga Barnen syftar till att stödja barn och unga i familjer där en eller båda föräldrarna dricker för mycket, missbrukar droger och/eller mår psykiskt dåligt.

- vara länk mellan myndigheter, verksamheter som möter barn, exempelvis skola, förskola, frivilligorganisationer m.m.
- förstärka barnperspektivet inom missbruks- och beroendevården
- även finnas som stöd genom chatt/plattform och andra medier

En viktig aspekt i Trygga barnens arbete är användningen av digitala verktyg, som en chattfunktion tillgänglig tre kvällar i veckan för barn från hela Sverige. Inom ramen utvecklingsarbetet har Trygga barnen genomfört olika informationsmöten och föreläsningstillfällen, exempelvis en specifikt för ett 20-tal anställda som arbetar med barn- och ungdomsgrupper i Östergötland.

Samarbetet med Trygga barnen visat på betydelsen av stödgruppsledarnas centrala roll, vikten av att hålla sig à jour med digitala stödverktyg och forum där barn och unga befinner sig (både på nätet och fysiskt). Ett annat resultat har varit att man har inlett en dialog om hur man kan börja använda sig av unga föreläsare, med egna relevanta erfarenheter, för att nå ut till fler barn och unga. Genom folkhälsosamordnaren för barn och unga i Söderköping kommer samarbetet med Trygga Barnen fortsätta även efter 2015 och då finansieras av Söderköpings kommun. Ett problem i sammanhanget var svårigheter att få kontakt med missbruksberoendevården i länet, utan att fokus blev på stödgruppsverksamheten och folkhälsosamordningen för barn- och ungdom.

SKL:s roll har varit att följa och sprida erfarenheterna från utvecklingsarbetet. Trygga Barnen har tillsammans med SKL berättat om projektet vid en internationell anhörigkonferens i Göteborg. En av dessa föreläsningar filmades och finns tillgänglig på Nationellt kunskapscentrum anhörigas (Nka:s) webb. Trygga barnen har också deltagit vid nationella nätverksträffar för processledare och berättat om sitt arbete i Söderköping.

Föräldrars brukarmedverkan

Avtalet med Maskrosföräldrar⁶ syftade till att utveckla stödet till socialt utsatta föräldrar i deras föräldraskap. Målet var att öka förutsättningarna för att på ett bättre sätt utgå från brukarnas behov i deras roll som föräldrar. Avtalet har följts upp i en rapport i vilken det framgår att föreningen främst användes i kontakten med brukare som redan innan var kritiska till socialtjänsten eller med brukare som var aktiva i tungt narkotikamissbruk eftersom flera av dessa brukare på egen hand kontaktade föreningen och förväntade sig att Maskrosföräldrar skulle agera ”ombud” för föräldrarna, mot socialtjänsten. Uppdraget - att samarbeta med socialtjänsten för ökad föräldraförmåga – blev på så sätt svårt att genomföra. Maskrosföräldrar valde därför att under resterande del av året komplettera detta arbete med en studiecirkel om föräldraskap för pappor i behandling för missbruk

⁶ Maskrosföräldrar samarbetar med olika slags verksamheter, för att kunna förbättra villkoren för barn och föräldrar, där föräldraskapet havererat pga. missbruks- och drogproblematik. Maskrosföräldrar har en medlemstelefon dit föräldrar som behöver prata kan ringa och har en sluten grupp på Facebook där medlemmar kan "hitta varandra" eller be om råd eller tipsa om artiklar. www.maskrosforaldrar.ifokus.se.

eller beroende. Den första genomfördes i samarbete med BASTA Väst utanför Göteborg och har resulterat i en manual som Maskrosföräldrar planerar att sprida.

Utbildning i metoder för att samtala med barn

Barns Rätt som Anhöriga i Kronoberg

Ett av skälen till att SKL tecknade en överenskommelse med Region Kronoberg var att Kronoberg var det län som erbjöd minst antal barn stöd, vilket framgick av den fördjupade analys som CAN genomförde på uppdrag av SKL. Analysen hade fokus på barn vars föräldrar var i vård för missbruk. Regionens ambition med utvecklingsarbetet var att förstärka sina insatser och utbilda personalen i BRA-samtal (Barns Rätt som Anhöriga). Visionen är att alla barn och unga har en trygghet uppväxt och att barnen görs delaktiga i de insatser som de erbjuds.

Målet för överenskommelsen är att missbruks- och beroendevården som bedrivs inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten ska utveckla strategier för att göra barn i familjer med missbruk delaktiga i de insatser de erbjuds, d.v.s. bidra till att barns rätt som anhöriga uppfylls.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset har på uppdrag av Region Kronoberg genomfört två utbildningsomgångar där totalt 52 personer har utbildats. Deltagarna kommer från verksamheter i samtliga åtta kommuner i länet; vuxenenheter missbruk och barn och familj har varit dominerande verksamheter. Från någon kommun har en anhörigsamordnare medverkat och från en annan kommun deltog personal från elevhälsan. Vid sidan av deltagare från kommunerna så har tre medarbetare (inklusive processledare) från Region Kronoberg deltagit i utbildningen.

Utbildning av fyra utbildare kommer att genomföras 14-16 mars 2016, vid Sätra Bruk, Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Erfarenheter från genomförda utbildningar har presenterats vid en nätverksträff för länens processledare. Vid sidan av nationell spridning genomför processledaren kommunbesök på verksamhetsnivå för att i dialog diskutera samverkan och rutiner för hur metoden ska användas på lokal nivå. Hittills är två kommunbesök genomförda i Växjö och i Markaryd.

Beardslees familjeintervention

Beroendecentrum i Örebro hade noterat brister i hur barn till föräldrar med missbruk och beroendeproblematik följdes upp likaså brister i anhörigstödet till vuxna och mötet med närstående patienter. Beroendecentrum önskade av dessa skäl testa Beardslées familjeintervention. De ansökte därför om stöd av SKL och blev beviljade fortsatta medel via för utbilda projektgruppen i Beardslées familjeintervention. Utbildningen startade i september 2015. Fem personer från projektgruppen på Beroendecentrum startade utbildningen och ytterligare fyra personer, tre från våra samverkanspartners Arena familj och Sputnik och en person från Falu kommun, köpte platser på utbildningen. I maj 2016 beräknas alla att vara färdigutbildade och godkända att hålla i egna familjeinterventioner utifrån Beardslées teori.

Den nationella samrådsgruppen

Samrådsgruppen är ett gemensamt forum där SKL och Socialstyrelsen ingår, Socialdepartementet är adjungerade. Syftet med samrådsgruppen är att följa, stödja och värdera BoU-satsningen, så som vanligen sker i projekt genom en styrgrupp eller samordningsgrupp. Samrådsgruppen har haft två möten under 2015, ett på våren och ett på hösten. Vid dessa har även föräldrastödssatsningen berörts.

Vid varje tillfälle har ett län medverkat på länk, där plattsformsledaren, utvecklingsledaren och processledaren berättar om det regionala utvecklingsarbetet. De län som medverkar är **Skåne** och **Gävleborg**.

Det nationella nätverket för Föräldrastödssatsningen

Under 2015 har nätverket haft tre träffar. Uppslutningen vid träffarna har varit mycket god och nära nog samtliga utvecklingsledare har deltagit varje gång. Gemensamt för varje träff har varit information från den nationella nivån, utbyte av erfarenheter och rapportering ifrån länen samt spridning av erfarenheter. Under hösten genomfördes en uppskattad tre-dagars processledarutbildning för nya processledare respektive nya utvecklingsledare inom BoU-satsningen.

Kontaktuppgifter

På SKL:s hemsidor finns kontaktuppgifter till kontaktpersoner i länen inom missbruks- och beroendevården samt till utvecklingsledarna i BoU-satsningen.

skl.se/integrationsocialomsorg/socialomsorg/missbrukochberoende/kontaktuppgiftermissbruksochberoendevard

skl.se/integrationsocialomsorg/socialomsorg/barnochunga/regionalautvecklingsledare/kontaktlanen

Stockholm i mars 2016

Carolina Björkman

Handläggare Förstärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården, SKL'

Kjerstin Bergman

Nationell samordnare BoU-satsningen, SKL

Förstärkt barn- och föräldraperspektiv i missbruks- och beroendevården

Redovisning av 2015 års arbete

Det regionala utvecklingsarbetet inom missbruks- och beroendevården bygger på en överenskommelse mellan regeringen och SKL. Utvecklingsarbetet, kallat föräldrastödssatsningen, har gjort det möjligt för alla län att anställa regionala processledare. Satsningen handlar om att stödja förbättringsarbete kring familjer med missbruk.

I den här rapporten beskrivs 2015 års arbete i länen och den nationella samordningen av arbetet. Kunskapsutveckling, samordnat stöd till familjer och brukarmedverkan från barn och föräldrar är viktiga delar samt att systematiskt följa upp utvecklingsarbetet.

Rapporten bygger på de lägesrapporter om utvecklingsarbetet som inkommit till SKL från de län som fortsatt arbetet under 2015.

För mer information:

Kjerstin Bergman
Nationell samordnare BoU-satsningen
kjerstin.bergman@skl.se
0735-23 71 07

Upplysningar om innehållet
Kjerstin Bergman, kjerstin.bergman@skl.se

© Sveriges Kommuner och Landsting, 2016
Text: Carolina Björkman och Kjerstin Bergman